

Bertha Bulcsu: Írók műhelyében Bp. 1973. Szépirodalmi K. 486 l.

A *Meztelen a király* című kötet után Bertha Bulcsu közreadta a pályatársaival készített interjúk újabb gyűjteményét, ezúttal tizen-nyolc íróról szólaltatva meg. Már előjáróban le kell szögeznünk: Bertha írásai elsősorban a szépirodalom körébe tartoznak; jóval közelebb állnak az esszéhez, sőt a novellához, mint a tárgyilagosságra törekvő riporthoz. Természetesen — ha kellő megfontolással forgatja — a kötetnek az irodalomtörténész számára is komoly forrásértéke van. Nagyjából annyi (suta hasonlaltal élve), mint Krúdy, Tersánszky és mások „nagy árnyakról” való emlékezőseinek.

Bertha Bulcsu könyvének viszont éppen a frissesség, a mában-élés, a napjainkat faggató kíváncsiság az egyik legfőbb vonzereje: élő irodalmunk kiemelkedő vagy éppen legkitűnőbb, aktív alkotói vallanak, medítálnak, ítélik meg. Kettős fénytörésen: az írók szükségszerű és Bertha tudatosan vállalt szubjektivitásán keresztül bomlanak ki a pályaképek, gondolatrendszerek, hitek. Ami a pályát vagy az életművet illeti, nyilvánvalóan az elemző tanulmány vagy a lexikon lesz továbbra is elsődleges eligazítónk. Az írók jelenről-jövőről formált véleményének, ítéleteinek viszont szinte pótolhatatlan, dokumentum-jelentőségű gyűjteménye a kötet. Létezik-e cselekvően-e a „negyvenévesek” nemzedéke? Van-e jövője az emberi szónak? Ilyesfajta valóban lényeges, érdekes kérdésekre kapunk gyakorta ellentmondó, de épp ellentmondásosságában tanulságos válaszokat.

A kötet interjúi még az ugyancsak kiváló első gyűjtemény darabjainál is szívesebbek, izgalmasabbak. Ez jórészt a most kétségte-lenül súlyosabb alkotói névsornak köszön-hető. Bertha már nem őrzi makacsul kezdeti törekvését: most már Pécshez nem, vagy csak lazán kötődő írókat is szóra bír. (Mint ismeretes, a sorozat a *Jelenkorban* indult, s tart ma is — harmadik kötetet ígérve.) A tájékoztató kedvéért tartsunk névsorol-vasást: Cseres Tibor, Csuka Zoltán, Déry Tibor, Fodor András, Garai Gábor, Illés Endre, Illyés Gyula, Juhász Ferenc, Kende Sándor, Kolozsvári Grandpierre Emil, Ladányi Mihály, Mándy Iván, Nagy László, Simon István, Takács Imre, Tatay Sándor, Vas István, Zelk Zoltán a kötetben szereplő írók és költők.

Bertha Bulcsu alig valamit változtatott kezdeti módszerén. Állandósította a jellemző erejét, hangulatos „kerettörténetet”, megtartotta a precíz környezetrajzot, a tobzódó étel- és italleírásokat. Kikristályosodtak kérdései: az álmok és a félelem, a hazaszeretet és a jövőbe vetett hit, a nők és a „nagy pénz”

jelentőségéről, értelméről szinte mindenkinél érdeklődik. E kérdések eklektikussága bizonyára sejteti, hogy Bertha Bulcsu tág teret kínál interjúalanyainak az elkalandozásra — de a kötet értelme, varázsa épp ezekben az elkalandozásokban van. Ami a későbbiekben veszély lehet: a sztereotíp kérdések — frissítés és rögtönzés nélkül — veszíthetnek vonzerejükből, érdekességükből, sőt célszerűségükből is.

A szerző valamennyi beszélgetőpartneréhez egyforma tisztelettel és nagybecsüléssel közelít; értékelésbe nem bocsátkozik. Ezért tűnik úgy, mintha tizennyolc egyforma képességű, tehetségű, súlyú alkotó szólalna meg. Ezt persze Bertha is jól tudja (módszerének szükségszerű velejárója), s már az első kötettről is megírták a kritikások. Itt azért szükséges mindezt megismételni, mert az irodalom kutatója számára fokozott veszélyt jelentene, ha a könyv olvastán földnára az állandó önálló mérlegelést, ítélezést.

E rövid recenzióknak nem feladata (nem is alkalmas rá), hogy a kötet előjáróban jelzett szépirodalmi értékeit elemezze. Csupán ismételtén állíthatjuk: az *Írók műhelyében* novelláskötetként is mai irodalmunk javához tartozik. Ezért rajzolódik ki meggyőzően a tizennyolc „riportalany” mellett tizenkilencedikként a „riporter”: Bertha Bulcsu egyénisége is.

Tarján Tamás

Vécei Irén: Hunyady Sándor. Bp. 1973. Gondolat K. 213 l.

Írtak róla sokan és sokat — különösen a nagy siker évétől, 1930-tól 1942-ig, haláláig. Írtak csevegő cikket, komoly kritikát, kistanulmányt vagy tanulmány-részletet egy-egy Hunyady-problémáról. Aztán emlékezések, szomorú és kesernyés történetek „Sándorkáról”, anekdoták áradata... De monográfia nem született.

És nemcsak sokan írtak róla, hanem írtak nagy szeretettel és igazmondó megbecsüléssel. És nem akárhik! Hogy csak néhányat említsék: Schöpflin, Kosztolányi, Kárpáti Aurél, Vajthó László, Krúdy, Halász Gábor, később Devecseri.

Az ötvenes években Bóka László kezdett őszinte meggyőződéssel Hunyady „föltámasztásához”, írt is róla, és emlékszem néhány olyan mondatára is, amit úgy is érthetünk, mint készülődését egy monográfia megírására. Nem született meg.

Most ezt a kései monográfiát kell köszönetünk, amikor Vécei Irén Hunyady Sándorról írt könyvét lapozzuk. Szabályosabban: kismonográfiáját. De még így sem „szabályos”, hiszen a vállalt feladat nehezíti a munkát. Hunyady sokszínű írásaiban, életé-

ben — kurtára szabott évei ellenére — már születésétől kezdve olyan sok a megírni, felkutatni, megmagyarázandó összefüggésekbe hozható anyag, adat, valóság és irodalom —, hogy a felkutatott halmaz és a vele párhuzamos műelemzés-kísérlet szándéka bizony nehéz feladat. Vannak könnyen áttekinthető, átlátszó, egyenes írói pályák és művek — lépcsőről lépcsőre lépve követhetők. Igaz, nem is olyan izgalmas azokról írni, mint egy színes, nyugtalan életről és olyan életműről, amely az apró dolgokból is kiolvassa a nagy igazságokat, lényegében mindent összefüggéseiben lát és mutat.

„Regényfigura” — írja róla Vécsei Irén — szándékos vagy szándékatlan utalással arra, hogy szokatlan a feladata: regényhősről írni monográfiát. Hozzá még olyanról, aki ön-életrajzát — ifjúságát — maga is megírta egy remekművében, a *Családi album*ban. Ezért a mongoráfia szerzője azt az utat választja, hogy igyekszik a föllelhető adatok segítségével pontosan nyomon követni az életet, minden adatának párhuzamát megkeresni és fölmutatni a művekben: az indulás szokatlan és nehezen legyűrhető vélt és valódi nehézségeit, az újságíró éveket, a nyomort, majd a sikereket és az írói csúcsoakat, a kiteljesedést. Különös, magányos útját, amin mégis együtt haladt nemzedéke legjobbjával.

Érdeme az is, hogy megmutatja: Hunyady igazán nagy alkotásai a kis művek (a *Családi album* mellett), a novellák. Ezeknek a mesetere volt.

Igazi otthon helyett későbbi otthona a szerkesztőségek és a színházak világa. A nagy, fényes, zajos sikereket a színház hozta, az igazi írói teljesítményeket a novella.

Egyénisége és alkotásai összhangját, írói erőit és arányait sikerült meggyőzően fölrajzolni a kutatónak. Az újságírást is élete részeként említi — de mintha az apró cikkek igazi finomságait, sokszor a kis dolgokról szóló eredeti meglátásait, a nagy novellák kis rokonait kissé mostohábban kezelné a megérdemelnél. Idézi Cs. Szabó László cikkéből: „... a húszsoros témát is úgy tisztelte, mintha élete főműve volna.” Ha kézbe vesszük Hunyady cikkeinek két közel-múltban kiadott kötetét (ami ugyancsak Vécsei Irénnek köszönhető, és amiben már tulajdonképpen előlegezte, amit itt hiányzóknak vélek) meggyőződhetünk Cs. Szabó igazáról.

Egyébként nemcsak arányosan, jól szerkesztett, alapos munka, hanem olyan olvasmányos is, amilyen egy „regényfigura” jól megírt életrajza lehet. Kár, hogy a megszábotott terjedelem bizony összeszorította a nagyobb arányokat követelő lehetőségeket.

Sinka Erzsébet

Deák Tamás: **Boldog verseny.** Bukarest. 1973. Kriterion K. 342 l.

A romániai magyar irodalom egyik letehetősebb képviselőjének, a rendkívül sokoldalú — kritikus, drámaíró, regényíró és műfordító — Deák Tamásnak esszéit találhatjuk a *Boldog verseny* c. kötetben. A szerző maximálisan él a műfaj adta tág keretekkel: a világirodalom (igen reprezentatív összeállítás!) és a magyar kultúra nagyjainak portréi, pályaképei, vitáirát, klasszikus montaigne-i esszék, úti jegyzetek sorakoznak egymás mellett.

A magyar vonatkozású írások a legsikerültebbek közé tartoznak. Elkoptatott szavak és fogalmak nyernek — nem új jelentést, de — ismét valós értéket a Petőfiről szóló, *A nevelő* c. kisesszé szövegösszefüggéseiben. Mestermű ez a két oldal, szenvedéllyel és pontos magyarsággal: „Huszonhat eszterdejének története ugyanúgy össze is fonódik a verseivel — nem a költeményeivel! —, mint a bibliai történetek hőseinek élete tanításaikkal.” A szűk terjedelem elegendő az ismert, de az olvasó tömegek előtt még mindig nem eléggé közismert — az ösztönös és népies zseni, a poeta natus nimbuszát megtörő — filológiai tények közlésére is: „Nem igaz, hogy százhusz évvel a halála után könnyen érthető az egyszerűsége” és „népies-sége, az övé, nem ellenkezett a Shakespeare, a Heine, a Béranger nyelvének korai és tiszteltudó búvárlásával”.

Hasonlóképp kiemelkedő írás a *Due corde*; Kassákhöz és Füst Milánhoz méltó kettős nekrológ. Konkrétumokban való erős különbözőségeket, a konkrétumokon túli fogalmakban pedig mélyen rejlő közösségeket vázolja Deák, hogy e látszatellentétből szintézist alkosson.

Molnár Ferencről írva — nem mentesen némi elfogultságtól — szembeszáll az általános elfogadott Molnár-értékeléssel. Legfőbb érvei: „drámai világának társadalomkritikája semmivel sem enyhébb a fábiánusok, vagy éppen maga Shaw kortársi dörge-delmeinél.” és „mint drámaíró (...) nemcsak a francia és angol századvég technikájának betetőzője, hanem egy merőben új és a XX. század során ugyancsak jövősnek bizonyult technika úttörője volt”. Az utóbbival egyetértünk, míg az előző állítást erősen vitathatónak érezzük. De az már több, mint vitatható, miszerint: „Molnár színpada visszatalált (...) Shakespeare vígjátékainak illanékony derűjéhez” (1) A recenzens képtelen bármifajta párhuzamot vonni Shakespeare és Molnár Ferenc vígjátékainak „derűje” között! Esszéje vége felé, összefoglalásként, a szerző is megtalálja a helyes arányokat: „Nem volt nagy író, de nagy színházi ember volt.”